

ZVglSpr. I, 148; Ettmayer, *IdgF* XLIII, 27; Nehring, *Glotta* XIV, 154ss.; Ronjat, *RLR* LXI, 164; Muller, *Altitalisches Wb.*, 485; Sofer, *Bh.*, 10 zu *Glotta*, 64-65 i 172; Riegler, *ASNSL* CXLVI, 125, i *ZRPb.* XLVI, 1926, 476.

El fet és que hi ha altres noms d'ocell, que presenten una estructura semblant, si bé sense semblança fonètica completa, i amb grau variable, però generalment imperfecte, de coincidència zoològica. Un d'ells, d'importància cabdal, perquè ens consta en data llatina i per al mateix ocell: en comentar la Primera Bucòlica (v. 57) Servius ens cita *tetas* (acus. pl.), com a nom d'una mena de colom. En albanès hi ha noms més diferents, però també de colom: *dudî* f. 'colom de bassals' («Lachtaube», GuMeyer, *Alb. Gramm.*, 83), que no goso assegurar (callant-nos-ho l'especialista) si podria sortir per via fonètica d'un TUDON- o TUTUNI o cosa així; quant a l'alb. *túro* (i amb article *túroja* (id. id. 12) va més aviat amb el ll. *turtur* puix que es tradueix «turteltaube» (si bé aquest mot alemany és un poc ambigu amb el tudó).

La major part, és cert, designen ocells ben diferents; però hi ha, tanmateix, una gran coincidència, sigui en l'aspecte geogràfic, sigui en la forma del mot, o en tots dos. *Toudo* f. «milan, oiseau de proie», en el poeta gascò D'Astròs (S. XVII, NE. de l'Armanhac, Cénac-Moncaut; Durrieux, *Di. Étym. Gc.* II, 521); i en l'agenès Jansemin, precursor i èmul de Mistral (*TdF*) (crec que assegurat per la rima, o almenys en fi de vers); *toudo* f. «vautour» a la vall d'Aura (gloss. de Marsan, 6). I Rohlfers recollí «*toudo* f. buse» a sengles pobles de les valls d'Ossau, Azun, Banheres i Aura (*Le Gc.*, § 418, p. 114; poc o res hi afegeix el *FEW* XXI, 236). Ara bé aquesta coincidència amb el nom del tudó és majorment improbable que sigui fruit d'un mer atzar, vist que també en llatí hi ha *titiunculus* 'falcó petit' al costat de *titus* 'tudó'. El *TdF* hi afegeix un prov. antiq. *toudèu* «gros pouleu», *toudèu poulàs* (tot esmentant un «vieux français» *todeau* que em guardo de donar com a bona moneda).

Amb els noms de certa mena de cogullada entrem ja en la massa dels noms netament onomatopeics. I noms separats en el punt de vista ornitològic. Però convé fer-hi referència, com sigui que l'estructura i detall fònic és tan semblant. Rolland (*Faune Pop. Fr.* x, 99) cita com a noms de l'«*Anthus protensis* Bechst., pipiette des prés»: *titeto* f. en el Gers, *titt* a les Landes i B-Pyr., *tuin* a l'Allier (recordem el *tuin* montese), *tuitui* a la Yonne (o bé *pléplé* amb eloqüent paral·lisme iteratiu). I una munició de formes dialectals angleses, *titing*, *teetick*, *tilling*, *tittling*; i el cpt. *tiilark* (lit. 'alosa de tit'). Riegler hi afegeix cat. *tittit*, *titet*, *tii(er)ella*, i piem. *titro* amb el mateix sentit; i ll. *titiare* 'xerrotejar' (amb els grups que hem tractat a *TÒTIL* i a *COTOLIU* i cast. *TOTOVIA*, ja ens en allunyem pel que fa a la forma i al significat).

En fi, tenim un nom d'ocell català ben diferenciat, però de grandària semblant. A l'Albufera «*tétol*: és de la grandària d'un colom volador; de color de cendra, la panxeta blanca, pico llarc, sa carn, bona de menjar:

vénen a últims de juliol y primers d'agost» (Orellana, *Pardals de l'Albufera*, a. 1795, p. 16); A. Boscà, *Nombres de aves*, GGRV, Val. 538). També és del Baix Ebre i les Illes (crec que amb altres noms), segons Maluquer, que per al delta ens en dóna una perfecta descripció (bella fotografia), car abunda més que enlloc a l'illa de Buda: «és bequerut, ocell d'aiguamoll, de 40 cm., bec llarg i dret, i potes llargues i tènues» (*Ocells d. l. T. Cat.*, 217-8, fot. 48), identificant dues varietats: *tétol cuabragat* 'Limosa lapponica' i *t. cuanegra* 'Limosa limosa': pel cos i el color té alguna semblança amb els tudons, i no sols la grandària. Pertanyent a zones de substrat netament mossàrab, impressiona la identitat formal amb les *tetas* de Servius, com sigui que com resultant d'un TETU fóra d'espera *této(l)* segons fonètica mossàrab.

Les conclusions només en part poden ser decidides. És clar que aquí hi ha una formació iterativa T-T-, i que és mot sense etim. pròpiament dita, de creació «elemental». Al capdavant és també aquesta la formació llatina de *TURTUR* > *TÓRTORA*, ocell semblant. Des dels anys juvenils, jo he pensat, escrit repetidament i fins ensenyat, que es pot tractar d'una evolució fonètica d'un derivat *TITONEM, tret del *TITUS* del llatí tardà, canviat en **tedon* i aquest en *todó*, per via fonètica normal, a la manera de *fenoll* > *fonoll*, *genoll* > *jonoll*, *terrons* > *TORRONS* (veg.), i els tals exs. tots. Això, que ens diu també *AlcM*, no és cosa de cap manera rebutjable, i en part deu ser veritat.

Però si en català ja hi ha algunes excepcions de forma *tud-* que, en proporció no insignificant, semblen indicar *u* antiga, i no *o*, ja hem vist que en els altres dominis romànics hi ha bastants casos en què el vocalisme originari devia ser *u*, *i*, *e*; que, si no parentiu propi, hi ha certa afinitat indiscutible amb el nom priàpic *Tutuni*, que no deixa de reforçar-ho; i que també n'hi ha alguns on sembla que la consonant medial no era -T- sinó -D- o àdhuc -R-. Doncs: varietat fluctuant, molt pròpia dels mots de creació expressiva. En fi, quant a la precessió semàntica entre els diversos valors llatins (ornitològic, sexual i onomàstic) ja hem establert abans que les conclusions han de restar ambivalents. I no hi ha gran mal que hi restin.

DERIV.: *Tudonar* 'caçar tudons': bastant sovint en la documentació dels Ss. XIV, XVII aplegada per CaCandi a St. Hilari (pp. 100-101, supra), sempre escrit *todonar*: «... et vos in ea possitis *todonare*, sive palomar, ad vestrum libitum» a. 1548 (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 47). *Tudoner* 'caçador de coloms salvatges' Segarra (*DAG.*). *Tudonera* 'plata per servir guisats de tudó' [1436]: «*tudó* se talla axí pròpiament, axí com si fos un capó, levant la cuixa dreta --- e açò que haurà tallat, metràs-ho en dues *tudoneres* de aquestes que vénen de la --- ciutat de Val.» (cita de l'*Art de Coc*, fi S. xv, *DAG.*; i en el *St. Soví*, citat n. 1). *Atodonat* adj. «de alguien que por su volumen es poco ágil», CPol, *V. d'Aneu*, p. 10; referència a la grossa còrpora dels tudons.

CPT.: Crec que ho és del mossàrab *teto* (supra), el val. *tifort* (* < *tet(o)fort*), nom d'un ocell d'Albufera